

Durmuş Hocaođlu

Küresel Harpler Serisi ve Savunmasız Dünya

Zaman., 06 Mayıs 2003, Salı., s.12 [“Yorum” sayfası]

Durmuş Hocaođlu, *Zaman* Yazıları Sıra No: 29

Atıf:

- Hocaođlu, Durmuş., “Küresel Harpler Serisi ve Savunmasız Dünya”., *Zaman.*, 06.05.2003, Salı., s.12

ZAMAN

NOT:

I: Zaman gazetesine gönderilen yazının başlığı “**Osmanlı'nın Ağır Gölgesi ya da Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe**” olup bu başlık editor tarafından değiştirilmiş; ayrıca yazı bir miktar kısaltılmış ve son paragraf tamamen çıkarılmıştır. Yazının orijinal şekli bu basılı metinden sonradır.

II. Spot ve resim editor tarafından metne konmuştur.

D. Hocaođlu.

BASIL (KISALTILMIŞ) METİN

Spot:

11 Eylül'de İkiz Kuleler berhava edildiğinde hemen herkes “mazlum Amerika”nın yanındaydı; Afganistan Harbi bu psikolojik ortamda dikkat çekmedi; ancak, şimdi ikincisinde dünya yeni yeni aymaya başladı; fakat yeterli olmaktan çok uzak. İşin doğrusu şu ki, dünya, eğer önlemeyecek olursa bundan sonra yaşanacakların yanında şimdikilerin adının bile geçmeyeceği derin bir krizin daha henüz başında.

II. Bush, apaçık bir komplo görüntüsü veren şâibeli 11 Eylül hâdisesini “21’inci Yüzyılın İlk Harbi” olarak târif etmişti; ancak, Stratejik ve Millî Araştırmalar Merkezi Başkan Yardımcısı Kurt M. Campbell kısa bir müddet sonra, 2002 kışında, kışkırtıcı makalesinde daha gerçekçi bir tanımlama getirdi: “Küreselleşmenin İlk Harbi”[*]. Campbell’e göre, “Yirmibirinci yüzyılın (bu) ilk harbi aynı zamanda küreselleşmenin de ilk büyük harbidir!” Lütfen dikkat: Henüz “ilk”! Demek ki bir harpler serisi ile karşı karşıyayız.

11 Eylül’de İkiz Kuleler berhava edildiğinde hemen herkes “mazlum Amerika”nın yanındaydı; Afganistan Harbi bu psikolojik ortamda dikkat çekmedi; ancak, şimdi ikincisinde dünya yeni–yeni aymaya başladı; fakat yeterli olmaktan çok uzak. İşin doğrusu şu ki, dünya, eğer önlemeyecek olursa bundan sonra yaşanacakların yanında şimdikilerin adının bile geçmeyeceği derin bir krizin daha henüz başında.

Fakat fikrimce mes’ele görüldüğünden daha karmaşık; Global Crusade, ABD ile başlayıp bitmeyecek ve kezâlik, şimdi yalnızca ABD’nin yürüttüğü, ancak, dışı kesmeye başladığında AB’nin de ondan geri kalmayacağı bu saldırganlıkların önünde karşı koyacak bir gücün bulunmayışı, kendisini en fazla bizim coğrafyamızda hissettiriyor. Çünkü en büyük kolonyal/emperyal iştihâyı celp eden bölge burası; çünkü en büyük ve en derin ihtilâfların bölgesi burası ve yine çünkü, bütün bunlara karşılık, kendisine yönelmiş müstevlîlere en az direnme gücüne sâhip olan ve bu yüzden de ensesine en kolay dış geçirilebilecek bölge de burası. Birincisi çok rahatlıkla anlaşılabilir bir olgu: “Bölge”, gerek stratejik konumu ve gerekse de sâhip bulunduğu zenginlikleri ile aç kaplanları tahrik eden bir ceylânı andırıyor. Diğerlerine gelince; bunları hem kavramak için daha ileri ve sıra–üstü bir zekâyâ ihtiyaç var, hem de kavranan hakîkatî açıkça ifâde edebilecek samîmiyete ve risk alabilecek yüreğe: Bölge, Doğu ile Batı arasındaki derin ihtilâfların çözüleceği ‘Gordion Düğümü’dür ve İskender–i Zaman rolüne soyunan II. Bush bu kördüğümü kılıçla kesmek istiyor. Hepsî birbirine içten sımsıkı bağlı bu sebeplerin en zor kavranabilen ve en zor îtiraf edilebilecek olan üçüncüsüne gelince: Bölgenin zilleti, Osmanlı’dan mahrum olmasının tevlîd ettiği vahîm bir netîceden başkası değildir. “Acaba Osmanlı ayakta olmuş olsaydı, bu fâcialar yaşanabilir miydi?” sorusuna hangi vicdan sâhibi “hayır” diyebilir ki?

İçindeki bütün kompleksleri yenebilen zekâ sâhibi herkes açıkça îtiraf etmelidir ki, Osmanlı, bölgenin kolonize edilmesinin ve yağmalanmasının önündeki en büyük ve hattâ tek engeldi; trajedi, onun irtihâli ile başladı. Şu hâlde: Bir asır önce onun dev bir transatlantik gibi etrafında anafolar yaratarak tarihe gömülmesinin akabinde, sınırları müstevlîlerin cetvelleri ile çizilerek sun’ ile dizayn edilen ve hiçbir müessiriyyeti bulunmayan ve bulunamayacak olan (bir kısmı aşîretten bozma) devletçikler arasında paylaşılan –daha doğrusu, paylaştırılan– bölge, Osmanlı’nın tarihî misyonunu üstlenen yeni bir yapıya kavuşturulamadığı takdirde bu fâcialar serisinin daha da katmerlenerek büyümesinden başka bir netîce beklenemez.

Evet: Osmanlı’nın tarihî misyonunu üstlenen yeni bir yapı! “Osmanlı Milletler Topluluğu” (Ottoman Commonwealth) ile ifâde etmeye çalıştığım husus budur: Dünya haritası hükümran güçler tarafından yeniden çizilirken Osmanlı’ya tekrar mürâcaat etmek!

“Ottoman Commonwealth” ve “Pax Ottomana”

Büyük güçlerin birçok özelliklerinden birisinin de, ortadan kalktıktan sonra meydana getirmiş oldukları “tarihî gravitasyon” etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Bu özellikleri ile onlar, kozmolojideki kara deliklere analogdurlar: Ortadan kalktıktan, real fizikî varlıkları bâtil olduktan, kısacası, “şimdi ve burada olan” şeklinde târif edilen ampirik realiteleri yok olduktan sonra dahi, gerek sâhip buldukları ‘gravitasyon’ (çekim, câzibe) ve gerekse de

bırakmış oldukları ‘vakum’ gibi özellikleri ile “şimdi ve burada olan”ı, diğer bir ifade ile günümüzü belirlemeye devam ederler.

İşte, Osmanlı’nın yıkılması da böyle bir sonuç yaratmıştır: O, fizikî varlığı itibâriyle tarih olmuştur, ama hem el’ân hüküm–fermâ olan câzibe alanı ve hem de yeri doldurulamayan vakumu tarihten günümüze uzanmakta ve günümüzü ve geleceğimizi, hâl’i ve istikbâl’i tâyin etmektedir.

David Fromkin, bu gerçeğe “Osmanlı Hayâleti” diyor: Bush’un her yerde karşısına çıkan ürkütücü bir hayâlet![*] “Hayâlet” itici ve pejoratif bir terim; bence doğrusu “ağır gölge” olmalı: “Osmanlı’nın Ağır Gölgesi”! Osmanlı’nın bütün hükümranlık alanları gibi bölge de onun ağır gölgesinin altındadır, o gölgeden çıkamamışlardır, çıkamazlar da.

İmdi: Geçen geçmiştir, değiştirilemez, geri getirilemez, aynen ihyâ edilemez; ancak, tarihte de fizik–dünyada olduğu gibi belirlenebilir kanunlar bulunup–bulunmadığı tartışmasını irdelemeye girişmeksizin kestirmeden giderek ve şâyet aksi vârid olsaydı tarihin bir kaos olması gerektiğini ve bunun ise hilkate muhâlif olduğunu düşünerek, buradan da onun gelecek için de cârî olacak bâzı düzenli olgular sunabildiğini ve binâenaleyh bir ibretler kitâbı hükmünde addedilebileceğini ve kendisinden dersler çıkarılabileceğini kabûl edebiliriz, etmeliyiz de; dersler alabiliriz, almalıyız da!

Şimdi Osmanlı yok; ama biz, tarih felsefesinin başka bir temel prensibi olan “anlama”yı terk etmeden, tarih üzerine hipotezler geliştirerek oradan günümüze ilişkin çok şeyler çıkarsayabiliriz. Tarihe dönüş yok; ancak, hipotetik tarih, bize, bölgenin felâhı için, çok farklılaşmış şartlar altında olsa da Osmanlı’nın misyonunu yeni dünya ahvâl ve şerâiti tahtında ifâ edecek yeni bir yapılanmanın, “Ottoman Commonwealth”in te’sîsinin zarûrî olduğunu göstermektedir.

Şüphesiz çok zor bir proje bu; zîra önce, bölge ülkelerinin aydın ve yönetici elitlerinin, bölgenin bu gelişinden hayırlı bir gidiş ihraç edilemeyeceğini, bölgenin sâdece bugün için değil gelecekte de her zaman için emperyal–kolonyal güçlerin hâkimiyet ve çatışmalarının alanı olacağını; organizasyonsuz, tek başlarına kaldıkları, yâni bugüne dek geldikleri gibi gitmeye devam ettikleri müddetçe her zaman için yüksek güçlerin kuklaları ve avları olmaya mahkûm olduklarını idrâk etmelerini şart kılmakta olduğu gibi, bölge ülkelerinin bir istikbâl projesi, bir medeniyet projesi fikri taşınmasını da şart kılmaktadır.

Ve yine şüphesiz çok zor bir proje; her şeyden önce Osmanlı’nın yaratmış olduğu kuvvet alanının hâlâ câzibe kadar defia ve ürperti hâsil ettiğini de unutmamak gerekmektedir; gölgenin ağırlığı bundan mütevelliddir. Aslî vârisi Türkiye Cumhuriyeti’nin dahi heybetli gölgesinden ürktüğü ve kutlu hâtırası ile kavgalı olduğu, kendi meşrûyetini reddinde aradığı Osmanlı’nın câzibeli ve fakat ürpertici ihtişamının Arap devletleri ve hele İran için ne anlama geleceğine bilhassa dikkat edilmelidir.

Ama aynı zamanda kolaylık yanları da ziyâdece: Elitler arasında tepede yürütülen kavganın tabanda fazla mâkes bulacağına ihtimâl vermiyorum; ortak olan öylesine çok şey var ki, yapıştırmak için aşırı zorlamalara ve ayrıca kuvvetli sun’î çimentolara pek de ihtiyaç olmasa gerek.

Bu noktada, bölge ülkelerinin elitlerinin, şimdilik, bir örnek olmak üzere, Avrupa Birliği’nin “Kurucu Babalar” olarak anılan büyük beyinlerini etüt ederek işe başlamalarında fayda görüyorum.

Bunun için de ilk ve ön şartın, tabii lider Türkiye en başta olmak üzere, bölge ülkelerinin Osmanlı ile barışmak ve kendi aralarında, samîmiyet ve ihlâs ile, kalıcı bir barış için kolları

sıvamak olduğunu düşünmekteyim; içinde müstakbel çatışmaların tohumlarını taşımayan bir “ebedî barış”; bir “Osmanlı Barışı”, bir “Pax Ottomana”.

“Ottoman Commonwealth”e giden yol, “Pax Ottomana”dan geçecektir!

[*] Kurt M. Campbell, “Globalization’s First War?” *The Washington Quarterly*, Volume: 25, Issue: 1, Winter 2002, pp.7–14

[**] David Fromkin, “The World; A World Still Haunted by Ottoman Ghosts”, *The New York Times*, 9 Mart 2003. Bu yazının tercümesi için, bkz: “Bush ve Osmanlı Hayaleti”, *Zaman.*, 12 Mart 2003

ASIL METİN

Osmanlı'nın Ağır Gölgesi ya da Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe

Küresel Harpler Serisi ve Savunmasız Dünya

II. Bush, apaçık bir komplo görüntüsü veren şâibeli 11 Eylül hâdisesini “21nci Yüzyılın İlk Harbi” olarak târif etmişti; ancak, Stratejik ve Millî Araştırmalar Merkezi (CSIS: The Center for Strategic and International Studies) başkan yardımcısı Kurt M. Campbell kısa bir müddet sonra, 2002 kışında, kışkırtıcı makalesinde daha gerçekçi bir tanımlama getirdi: “Küreselleşmenin İlk Harbi”[*]. Campell’e göre, “Yirmibirinci yüzyılın (bu) ilk harbi aynı zamanda Küreselleşme’nin de ilk büyük harbidir!”. Lütfen dikkat: Henüz “ilk”! Demek ki bir harpler serisi ile karşı-karşıyayız. Öyleyse ya sonrakiler? Sonrakinin ilki Afganistan’dı; şimdi ikincisini yaşamaktayız.

11 Eylül’de İkiz Kuleler berhava edildiğinde hemen herkes “mazlum Amerika”nın yanındaydı; Afganistan Harbi bu psikolojik ortamda dikkat çekmedi; ancak, şimdi ikincisinde dünya yeni-yeni aymaya başladı; fakat yeterli olmaktan çok uzak. İşin doğrusu şu ki, Dünya, eğer önlemeyecek olursa bundan sonra yaşanacakların yanında şimdikilerin adının bile geçmeyeceği derin bir krizin daha henüz başında: En büyük “haydut devlet”e dönüşmeye başlamış bulunan ABD, Küresel Harpler serisinin, diğer bir ifâde ile “Global Crusade’in ikinci ravundunda; ve Dünya savunmasız.

Fakat fikrimce mes’ele görüldüğünden daha karmaşık; Global Crusade, ABD ile başlayıp bitmeyecek ve kezâlik, şimdi yalnızca ABD’nin yürüttüğü, ancak, dışı kesmeye başladığında AB’nin de ondan geri kalmayacağı bu saldırganlıkların önünde karşı koyacak bir gücün bulunmayışı, kendisini en fazla bizim coğrafyamızda hissettiriyor. Çünkü en büyük

kolonyal/emperyal iştihâyı celbeden bölge burası; çünkü en büyük ve en derin ihtilâfların bölgesi burası ve yine çünkü, bütün bunlara karşılık, kendisine yönelmiş müstevlilere en az direnme gücüne sâhip olan ve bu yüzden de ensesine en kolay dış geçirilebilecek bölge de burası. Birincisi çok rahatlıkla anlaşılabilir bir olgu: “Bölge”, gerek stratejik konumu ve gerekse de sâhip bulunduğu zenginlikleri ile aç kaplanları tahrik eden bir ceylânı andırıyor. Diğerlerine gelince; bunları hem kavramak için daha ileri ve sıra-üstü bir zekâyâ ihtiyaç var, hem de kavranan hakîkati açıkça ifâde edebilecek samîmiyete ve risk alabilecek yüreğe: Bölge, Doğu ile Batı arasındaki derin ihtilâfların çözüleceği Gordion Düğümü’dür ve İskender-i Zaman rolüne soyunan II. Bush bu kördüğümü kılıçla kesmek istiyor. Hepsini birbirine içten sımsıkı bağlı bu sebeplerin en zor kavranabilen ve en zor îtiraf edilebilecek olan üçüncüsüne gelince: Bölge’nin zilleti, Osmanlı’dan mahrum olmasının tevlihd ettiği vahîm bir neticeden başkası değildir. “*Acaba Osmanlı ayakta olmuş olsaydı, bu fâcialar yaşanabilir miydi*” sorusuna hangi vicdan sâhibi “hayır” diyebilir ki?

İçindeki bütün kompleksleri yenebilen zekâ sâhibi herkes açıkça îtiraf etmelidir ki, Osmanlı, Bölge’nin kolonize edilmesinin ve yağmalanmasının önündeki en büyük ve hattâ tek engeldi; trajedi, O’nun irtihâli ile başladı. Şu hâlde: Bir asır önce O’nun dev bir transatlantik gibi etrafında anafolar yaratarak tarihe gömülmesinin akabinde, sınırları müstevlilerin cetvelleri ile çizilerek sun’ ile dizayn edilen ve hiçbir müessiriyyeti bulunmayan ve bulunamayacak olan (birkısmı aşîretten bozma) devletçikler arasında paylaşılan — daha doğrusu, paylaştırılan — Bölge, Osmanlı’nın tarihî misyonunu üstlenen yeni bir yapıya kavuşturulamadığı takdirde bu fâcialar serisinin daha da katmerlenerek büyümesinden başka bir netice beklenemez.

Evet: Osmanlı’nın tarihî misyonunu üstlenen yeni bir yapı! “**Osmanlı Milletler Topluluğu**” (Ottoman Commonwealth) ile ifâde etmeye çalıştığım husus, budur: Dünya haritası hükümler güçler tarafından yeniden çizilirken Osmanlı’ya tekrar mürâcaat etmek!

“Ottoman Commonwealth” ve “Pax Ottomana”

Büyük güçlerin birçok özelliklerinden birisinin de, ortadan kalktıktan sonra meydana getirmiş oldukları “tarihî gravitasyon” etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Bu özellikleri ile onlar, kozmolojideki kara deliklere analogdurlar: Ortadan kalktıktan, real fizikî varlıkları bâtil olduktan, kısacası, “şimdi ve burada olan” şeklinde târif edilen ampirik realiteleri yok olduktan sonra dahi, gerek sâhip oldukları Gravitasyon (çekim, câzibe) ve gerekse de bırakmış oldukları Vakum gibi özellikleri ile “şimdi ve burada olan”ı, diğer bir ifâde ile günümüzü belirlemeye devam ederler.

İşte, Osmanlı’nın yıkılması da böyle bir sonuç yaratmıştır: O, fizikî varlığı îtibâriyle tarih olmuştur, ama hem el’ân hüküm-fermâ olan câzibe alanı ve hem de yeri doldurulamayan vakumu Tarih’ten günümüze uzanmakta ve günümüzü ve geleceğimizi, Hâl’i ve İstikbâl’i tâyin etmektedir.

David Fromkin, bu gerçeğe “**Osmanlı Hayâleti**” diyor: Bush’un her yerde karşısına çıkan ürkütücü bir hayâlet![*] “Hayâlet” itici ve pejoratif bir terim; bence doğrusu “ağır gölge” olmalı: “**Osmanlı’nın Ağır Gölgesi**”! Osmanlı’nın bütün hükümlerlik alanları gibi Bölge de O’nun ağır gölgesinin altındadır, o gölgeden çıkamamışlardır, çıkamazlar da.

İmdi: Geçen geçmiştir, değiştirilemez, geri getirilemez, aynen ihyâ edilemez; ancak, Tarih’te de Fizik-Dünya’da olduğu gibi belirlenebilir kaanonlar bulunup-bulunmadığı tartışmasını irdelemeye girişim eksizin kestirmeden giderek ve şâyet aksi vârid olsaydı Tarih’in bir *kaos* olması gerektiğini ve bunun ise hilkate muhâlif olduğunu düşünerek,

buradan da O'nun gelecek için de cârî olacak bâzı düzenli olgular sunabildiğini ve binâenaleyh bir ibretler kitâbı hükmünde addedebileceğini ve kendisinden dersler çıkarılabileceğini kabûl edebiliriz, etmeliyiz de; dersler alabiliriz, almalıyız da! Evet, mükerreren, Geçen geçmiştir, ama hiçbir insanlık tecrübesi boşa gitmiş olamaz; Geçen değiştirilemez; ama Gelecek henüz gelmemiştir, ellerimizdedir; O'nu inşâ edecek olan Bizler'iz: Tarihten elde edeceğimiz kaanunlar ve dersler ile.

Şimdi Osmanlı yok; ama biz, tarih felsefesinin başka bir temel prensibi olan “anlama”yı terketmeden, tarih üzerine hipotezler geliştirerek oradan günümüze ilişkin çok şeyler çıkarsayabiliriz.

Bu sayfanın hacmi geniş bir tahlîli imkânsız kılıyor, o sebeple daha kestirmeden gitmeliyim. Evet: Tarih'e dönüş yok; ancak, Hipotetik Tarih, bize, Bölge'nin felâhı için, çok farklılaşmış şartlar altında olsa da Osmanlı'nın misyonunu yeni dünya ahvâl ve şerâiti tahtında îfâ edecek yeni bir yapılanmanın, “Ottoman Commonwealth”in te'sîsinin zarûrî olduğunu göstermektedir.

Şüphesiz çok zor bir proje bu; zîra önce, Bölge ülkelerinin aydın ve yönetici elitlerinin, Bölge'nin bu gelişinden hayırlı bir gidiş ihraç edilemeyeceğini, Bölge'nin sâdece bugün için değil gelecekte de her zaman için emperyal-kolonyal güçlerin hâkimiyet ve çatışmalarının alanı olacağını; organizasyonsuz, tek başlarına kaldıkları, yâni bugüne dek geldikleri gibi gitmeye devam ettikleri müddetçe her zaman için yüksek güçlerin kuklaları ve avları olmaya mahkûm olduklarını idrâk etmelerini şart kılmakta olduğu gibi, Bölge ülkelerinin bir istikbâl projesi, bir medeniyet projesi fikri taşımamasını da şart kılmaktadır.

Ve yine şüphesiz çok zor bir proje; herşeyden önce Osmanlı'nın yaratmış olduğu olduğu kuvvet alanının hâlâ câzibe kadar defia ve ürperti hâsıl ettiğini de unutmamak gerekmektedir; Gölge'nin ağırlığı bundan mütevelliddir. Aslî vârisi Türkiye Cumhuriyeti'nin dahi heybetli gölgesinden ürktüğü ve kutlu hâtırası ile kavgalı olduğu, kendi meşrûyetini reddinde aradığı Osmanlı'nın câzibeli ve fakat ürpertici ihtişamının Arap devletleri ve hele İran için ne anlama geleceğine bilhassa dikkat edilmelidir.

Ama aynı zamanda kolaylık yanları da ziyâdece: Elitler arasında Tepe'de yürütülen kavganın Taban'da fazla mâkes bulacağına ihtimâl vermiyorum; ortak olan öylesine çok şey var ki, yapıştırmak için aşırı zorlamalara ve ayrıca kuvvetli sun'î çimentolara pek de ihtiyaç olmasa gerek.

Bu noktada, Bölge ülkelerinin elitlerinin, şimdilik, bir örnek olmak üzere, Avrupa Birliği'nin “Kurucu Babalar” (Founding Fathers) olarak anılan büyük beyinlerini etüd ederek işe başlamalarında fayda görüyorum.

Bunun için de ilk ve ön şartın, tabîî lider Türkiye en başta başta olmak üzere, Bölge ülkelerinin Osmanlı ile barışmak ve kendi aralarında, samîmiyet ve ihlâs ile, kalıcı bir barış için kolları sıvamak olduğunu düşünmekteyim; içinde müstakbel çatışmaların tohumlarını taşımayan bir “ebedî barış”; bir “Osmanlı Barışı”, bir “Pax Ottomana”.

“Ottoman Commonwealth”e giden yol, “Pax Ottomana”dan geçecektir!

Hiç kuşkusuz çok zor bir proje ve hiç kuşkusuz bugünden yârına olacak gibi değil; ama yine hiç kuşkusuz dağ ne kadar yüce olsa yol onun üstünden aşar. Her iz'an sâhibi anlamak zorunda ki, bu işin sonu yok, bu iş böyle gitmez; yine her iz'an sâhibi anlamak zorunda ki, ya

“Devlet” başa, ya “kuzgun” leşe! Ve dahi yine her iz’an sâhibi anlamak zorunda ki, şimdi Kuzgun iş başında!

[*] Kurt M. Campbell., “Globalization’s First War?”. *The Washington Quarterly.*, Volume: 25, Issue: 1, Winter 2002., pp.7–14

[**] David Fromklin., “The World; A World Still Haunted by Ottoman Ghosts”. *The New York Times.*, 9 Mart 2003. Bu yazının tercümesi için, bkz: “Bush ve Osmanlı Hayaleti”. *Zaman.*, 12 Mart 2003., Çarşamba.,s.13

